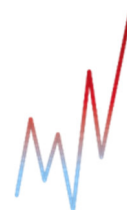

Popírání klimatické vědy: historie a kontext

Vojtěch Pecka

KLIMATICKÝ PAPER č.26

OBSAH

Shrnutí	2
Úvod	3
1 Stručná historie klimatické vědy	3
2 Popírání klimatické vědy.....	8
3 Klimatické konspirace v ČR a vliv Ruska	17
Závěr.....	20

Shrnutí

- Existuje rozsáhlé organizované hnutí orientované na popírání výsledků klimatické vědy. Podle některých odborníků se jedná o jednu z nejrozsáhlejších zdokumentovaných kampaní proti vědě vůbec.
- Organizované popírání klimatické vědy bylo zdokumentováno v USA okamžitě poté, co započala klimatická mezinárodní vyjednávání koncem 80. let. Později se rozšířilo i do Evropy, především po roce 2000, kdy začaly evropské státy prosazovat opatření na omezování fosilních paliv.
- Vznik a rozvoj organizovaného hnutí popírajícího klimatickou vědu je podporován skupinami, které vnímají klimatickou politiku jako ohrožení svých zájmů (mocenských, ekonomických nebo ideologických).
- Prvotním hlavním hybatelem organizovaného popírání klimatické vědy se stal fosilní průmysl v USA. K popírání klimatické vědy použil know-how tabákového průmyslu v boji proti regulaci kouření.
- Fosilní zájmy jsou dlouhodobě podporovány neoliberálními a konzervativními subjekty (think tanky, nadace, ale i politické strany), které jsou ideologicky nastavené proti regulaci soukromého sektoru jako takové.
- Rozpory v klimatické debatě jsou zesilovány informačními zkresleními a manipulacemi, účelově vytvářenými konflikty a kulturními válkami, což činí orientaci v odborných podkladech obtížnou. Klimatická změna se v řadě zemí stala polarizujícím tématem.
- Dlouhodobě je hlavním nástrojem popírání klimatické vědy snaha o nabourání veřejné důvěry ve vědce a vědkyně i v odborné instituce.
- V Česku se dají identifikovat tři hlavní okruhy subjektů, které popírají klimatickou vědu. Za prvé: ideologicky silně vyhranění aktéři, kteří vystupují proti zásahům státu do ekonomiky. Za druhé: subjekty napojené na domácí fosilní průmysl. Za třetí: subjekty, které jednají v zájmu Ruské federace.
- Po roce 2010 se také do problematiky klimatické změny začaly výrazněji propisovat aktivity spojené se šířením konspiračních teorií a krajní pravici.
- Nepřehlednost klimatické debaty vede k neschopnosti opírat se o relevantní a podložené zdroje, což zase vede k neschopnosti dlouhodobého plánování a správného strategického rozhodování. Výsledkem jsou neefektivní politiky, trpící ekonomika, nesprávně využitá zdroje, ale také ohrožení dlouhodobé bezpečnosti a politicko-ekonomické stability.

Úvod

Tento briefing paper se zaměřuje na historii a globální kontext vzniku organizovaného hnutí na popírání poznatků klimatické vědy a jeho návaznost na dění v České republice. Popisuje, jak informační zkreslení a manipulace slouží jako politické nástroje na ochranu ekonomických, politických, ale i ideologických zájmů. AMO již vydala jeden briefing paper zaměřený na popírání závažnosti klimatických změn a klimatické dezinformace v českém prostoru.¹ Tento briefing paper na něj navazuje, ale má za cíl představit popírání závažnosti klimatických změn v podrobnějším historickém a politickém kontextu.

1 Stručná historie klimatické vědy

Problematika globální klimatické změny způsobené antropogenními emisemi skleníkových plynů se začala v odborné literatuře objevovat zhruba od konce 19. století.² Nicméně až do zhruba poloviny 20. století se jednalo především o teoretický výzkumný problém, který nebyl chápán jako urgentní téma k řešení. Rané výpočty totiž ukazovaly, že s dobovým tempem spalování fosilních paliv by výraznější proměna klimatu nastala až za několik století. Nadto se odborné debaty té doby soustředily spíše na rizika spojená s možným nástupem další doby ledové. Pokud se zmiňovalo antropogenní oteplení, tak spíše jako přínos, který prodlouží vegetační období, zmírní kruté zimy a další dobu ledovou oddálí.³

Spotřeba fosilních paliv ovšem stoupala exponenciálně a skleníkový efekt (zadržování tepla atmosférou) rostl podstatně rychleji, než kdokoliv předpokládal. Po druhé světové válce také začal mohutný rozvoj geověd,⁴ který výrazně proměňoval chápání zemského systému.⁵ Začalo být zřejmé, že prudké zvyšování teploty může mít celou řadu negativních důsledků – od zvyšování hladin světových oceánů a souvisejícího zatopení přímořských oblastí přes zvýšený teplotní stres po narušení cyklů srážek (například monzunových dešťů), na kterých je celá řada oblastí závislá. Vesmírný výzkum také přinesl informace o tom, že Zemi nejbližší planetární příbuzní – Mars a Venuše – jsou obě zcela nehostinné planety s nepříznivým klimatem pro život.⁶ Ještě nedlouho předtím řada odborníků předpokládala, že by mohly mít klima podobné Zemi – a mohly mít oceány s vodou nebo dokonce (třeba i inteligentní) život. Vzhledem k tomu, že obě planety mají podobné podmínky jako Země (podobnou velikost, složení, ale i vzdálenost od Slunce) a přitom obě tak radikálně odlišné klima (mrazivý Mars versus rozpálená Venuše), začala se objevovat otázka, zda klima není méně stabilní, než se předpokládá. Vývoj v teorii systémů, komplexity a kybernetiky také ukazoval, že zdánlivě velmi stabilní systémy mohou při relativně malém narušení procházet prudkými a dalekosáhlými změnami. Rané klimatické modely dokonce ukazovaly, že by se klimatický systém mohl destabilizovat takovým

¹ Dominik Presl, „Změna klimatu a dezinformace v českém informačním prostoru“ (Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 8. listopad 2021), <https://www.amo.cz/cs/zmena-klimatickych-politik/zmena-klimatu-a-dezinformace-v-ceskem-informacnim-prostoru/>.

² Spencer R. Weart, *The Discovery of Global Warming* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2008).

³ G. S. Callendar, „The Artificial Production of Carbon Dioxide and Its Influence on Temperature“, *Quarterly Journal of the Royal Meteorological Society* 64, č. 275 (duben 1938): 223–40, <https://doi.org/10.1002/qj.49706427503>.

⁴ Paul N. Edwards, *A Vast Machine: Computer Models, Climate Data, and the Politics of Global Warming* (Cambridge, Mass: MIT Press, 2010).

⁵ Joshua P. Howe, *Behind the Curve: Science and the Politics of Global Warming* (Seattle: University of Washington Press, 2016).

⁶ Spencer R. Weart, „Venus & Mars – The Discovery of Global Warming“, <https://history.aip.org/climate/Venus.htm>.

způsobem, že by se Země stala zcela neobyvatelnou, podobně jako Venuše.⁷ Ačkoliv bylo zřejmé, že se jedná o raný výzkum s řadou nejistot, poznatky byly zneklidňující.

Problematika negativních dopadů globální klimatické změny způsobené antropogenními emisemi skleníkových plynů získávala čím dál reálnější obrysy. V průběhu 60. a 70. let začala odborná komunita stále více zdůrazňovat potřebu dalšího výzkumu, který by tato rizika podrobněji zmapoval. V průběhu 80. let ovšem začalo být jasné, že pokud bude pokračovat tempo antropogenních emisí skleníkových plynů, pak zákonitě dojde k prudké změně globálního klimatu, která nebude mít v historii lidské civilizace precedens. Přes usilovné bádání se nepodařilo najít žádný mechanismus, který by změnu radiční bilance (zachytávání tepla atmosférou) kompenzoval a klima stabilizoval. Tohle poznání vneslo téma klimatické změny do prostoru politických debat a mezinárodního vyjednávání koncem 80. let.⁸

Vědecky podložená fakta o klimatické změně

Nejúplnějším a nejpřehlednějším zdrojem jsou zprávy Mezivládního panelu pro klimatickou změnu (IPCC).⁹ Vycházejí vždy po několika letech, v současnosti je aktuální šestá. Na jejich vzniku se podílí tři pracovní skupiny, které zpravidla vydávají svoje zprávy odděleně a na závěr vychází zpráva souhrnná (synthesis report). Jsou členěné podle komplexity do tří vrstev – souhrn pro tvůrce politik (typicky několik desítek stran), technický souhrn (zhruba stovky stran) a celá zpráva (se všemi odkazy na primární zdroje, přes tisíce stran).

Aktuální a podrobné informace o klimatické změně lze také najít například na serveru Carbon Brief.¹⁰ Píší ho klimatičtí vědci a vědkyně a nedochází zde ke zjednodušování a zkreslování problematiky, na rozdíl od velké části článků v médiích. V českém prostředí také poskytuje dobrý přehled informací o klimatu, včetně přehledných infografik, server Fakta o klimatu.¹¹

1.1 Klimatická věda dnes

Výsledky vědeckého výzkumu ukazují, že minimálně v kontextu několika tisíciletí (ale zřejmě i mnohem déle) probíhá bezprecedentní klimatická změna¹² způsobená především antropogenními emisemi skleníkových plynů do atmosféry a související s proměnou energetické bilance Země.¹³ Jejím hlavním projevem je, že se Země velmi rychle otepluje. Mezi další projevy patří například okyselování světových oceánů rozpouštějícím se oxidem uhličitým, který destabilizuje potravní řetězce mořského života, nebo změna oceánské cirkulace a zvýšení oceánské stratifikace (zhoršení mísení oceánských vod).¹⁴ Současná geologická epocha (holocén) je přitom charakteristická relativně nezvyklou klimatickou stabilitou¹⁵ a tato stabilita je pravděpodobně i důvodem, proč byl možný rozvoj komplexních lidských společností

⁷ Weart Spencer, „Simple Models of Climate Change – The Discovery of Global Warming”, <https://history.aip.org/climate/simple.htm>.

⁸ Bert Bolin, A history of the science and politics of climate change: the role of the Intergovernmental Panel on Climate Change (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).

⁹ „Reports – IPCC”, <https://www.ipcc.ch/reports/>.

¹⁰ „Carbon Brief – Clear on climate”, <https://www.carbonbrief.org/>.

¹¹ „Fakta o klimatu”, <https://faktaoklimatu.cz/>

¹² Naomi Oreskes, „The Scientific Consensus on Climate Change: How Do We Know We're Not Wrong?”, Climate Modelling, ed. Elisabeth A. Lloyd a Eric Winsberg (Cham: Springer International Publishing, 2018), 31–64, https://doi.org/10.1007/978-3-319-65058-6_2.

¹³ Tomáš Jungwirth, „Energetická nerovnováha Země”, 2018, https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2021/02/dysbalance_factsheet.pdf.

¹⁴ Guancheng Li et al., „Increasing Ocean Stratification over the Past Half-Century”, Nature Climate Change 10, č. 12 (prosinec 2020): 1116–23, <https://doi.org/10.1038/s41558-020-00918-2>.

¹⁵ „IPCC – Working Group I: The Scientific Basis. How Stable was the Holocene Climate?”, <https://archive.ipcc.ch/ipccreports/tar/wg1/o73.htm>.

závislých na zemědělství.¹⁶ Holocénní klimatická stabilita ale nevznikla sama od sebe, nýbrž je vytvářena řadou stabilizujících mechanismů zemského systému, které rychlá globální klimatická změna může narušit.¹⁷ Při překročení určitých prahů se dokonce stabilizující procesy mohou změnit ve svůj opak a naopak začít přispívat ke klimatické destabilizaci. Navíc tento stav může být (v časových horizontech lidských životů) ireverzibilní – může být mimo možnosti lidské intervence vrátit se do předchozího stavu. Zemský systém se tak může rychle proměnit z relativně stabilního do divoce se měnícího prostředí, přinášejícího řadu závažných až existenčních rizik.¹⁸

1.2 Vztah klimatické vědy, politiky a ekonomiky

Věda si sice snaží držet od politiky odstup, ale často se s ní protíná. Například pokud věda objeví negativní dopady průmyslové činnosti, často se ukáže nedostatek právních norem,¹⁹ což je následně důvodem k mobilizaci environmentálních protestů, požadavků na odškodnění, sanaci či regulaci různých odvětví. To s sebou opakovaně přináší i protireakci ze strany dotčených subjektů, které se snaží různými způsoby bránit. Do jisté míry je obrana logická a pochopitelná (ostatně i vědecké výzkumy se přes všechna opatření mohou mýlit či na jejich základě může docházet k přehnané reakci). Nicméně opakovaně tyto obranné reakce nabývají charakteru účelových dezinformačních kampaní, které se snaží chránit partikulární zájmy bez ohledu na širší společenské dopady.

V tomhle smyslu vstoupila i klimatická věda do politického pole spolu s tím, jak se formoval odborný konsenzus na tom, že antropogenní emise skleníkových plynů vedou k nebezpečné klimatické destabilizaci. Tato destabilizace ale neohrožuje celou společnost stejně a někteří se proti rizikům dokáží výrazně lépe chránit. Zároveň na způsobování klimatické změny mají různé subjekty různý podíl.²⁰ Vnímání rizik spojených s klimatickou změnou různými skupinami je tedy značně odlišné a dokonce existuje i škála subjektů, které vnímají řešení klimatické krize jako své ohrožení. Vskutku existenční ohrožení představuje řešení klimatické krize pro fosilní průmysl a na něm závislé skupiny a státy. Fosilní průmysl je přitom v současnosti stále jedno z nejziskovějších odvětví na planetě. Jeho hodnota se ovšem odvíjí od velmi specifického know-how, infrastruktury a zásob fosilních paliv²¹ a není pro něj jednoduché se bez velkých ztrát transformovat.

Fosilní průmysl má přitom silný přesah do politiky, protože dodává klíčové služby, které jsou spojeny s kritickou infrastrukturou. Ostatně strategická závislost světa na fosilních palivech z nich činila významný vojenský cíl již během druhé

¹⁶ Joan Feynman a Alexander Ruzmaikin, „Climate Stability and the Development of Agricultural Societies”, *Climatic Change* 84, č. 3–4 (20. srpen 2007): 295–311, <https://doi.org/10.1007/s10584-007-9248-1>; Joan Feynman a Alexander Ruzmaikin, „Climate Stability and the Origin of Agriculture”, *Climate Change and Agriculture*, ed. Saddam Hussain (IntechOpen, 2019), <https://doi.org/10.5772/intechopen.83344>.

¹⁷ Will Steffen et al., „Trajectories of the Earth System in the Anthropocene”, *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115, č. 33 (14. srpen 2018): 8252–59, <https://doi.org/10.1073/pnas.1810141115>.

¹⁸ Luke Kemp et al., „Climate Endgame: Exploring Catastrophic Climate Change Scenarios”, *Proceedings of the National Academy of Sciences* 119, č. 34 (23. srpen 2022), <https://doi.org/10.1073/pnas.2108146119>.

¹⁹ Rosanna Xia, „History of DDT Ocean Dumping off LA Coast Even Worse than Expected, EPA Finds”, *Phys.org*, 8 2022, <https://phys.org/news/2022-08-history-ddt-ocean-dumping-la.html>.

²⁰ Tess Riley, „Just 100 Companies Responsible for 71% of Global Emissions, Study Says”, *The Guardian*, 10. červenec 2017, <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2017/jul/10/100-fossil-fuel-companies-investors-responsible-71-global-emissions-cdp-study-climate-change>.

²¹ „Unburnable Carbon: Are the World’s Financial Markets Carrying a Carbon Bubble?”, *Carbon Tracker*, <https://carbontracker.org/reports/carbon-bubble/>.

světové války²² a podílí se také na vzniku ozbrojených konfliktů, organizování převratů či vzniku diktatur v řadě zemí bohatých na fosilní zásoby.²³ Právě globální závislost na fosilních palivech dává fosilním korporacím značnou vyjednávací páku, státům exportujícím fosilní paliva potom páku geopolitickou²⁴ (jak ostatně ukázal příklad obratného využívání evropské závislosti na fosilních palivech Ruskem).

Samotné státy jsou také ohroženy dopady klimatické změny různě, stejně jako jsou pro různé státy odlišné náklady na nízkouhlíkovou transformaci. Existuje přitom i vnitrostátní distribuce rizik – bohatší části populace se dokáží před klimatickými riziky výrazně lépe chránit než ty chudší. Vzhledem k tomu, že hlavním zdrojem současně probíhající klimatické změny je oxid uhličitý, jehož ohřívající efekt v atmosféře působí po stovky let, vstupuje především v mezinárodních vyjednáváních do hry i rozdílná historická odpovědnost za vzniklý problém.²⁵ To vytváří napětí především mezi státy bohatého globálního Severu, které mají historicky vysoké emise (a zároveň zde budou dopady klimatické změny relativně mírnější), a státy globálního Jihu, které mají historicky emise nízké (ale dopady klimatické změny zde jsou mnohem výraznější). Nerovné vnímání rizik a nákladů tak vytváří potenciál pro konflikt, který se často projevuje i zpochybňováním poznatků klimatické vědy a jejich politicko-ekonomických nebo bezpečnostních důsledků.

Spolu se vstupem klimatické problematiky do politické arény počátkem 90. let se tedy z odborného tématu rychle stalo i téma velmi polarizující. Vzhledem k závažnosti problému a obtížnosti jeho řešení to zřejmě bylo nevyhnutelné. Nicméně veřejnou debatu začaly také ovlivňovat účelově šířené nepravdivé informace a informační zkreslení, začaly se množit dehonestáční kampaně zaměřené na vybrané odborníky a odbornice, ale také na vybrané instituce, stejně jako na obor klimatické vědy jako takový. Začaly se šířit fámy a konspirační teorie o tom, že klimatická věda, klimatičtí vědci a vědkyně manipulují daty.²⁶ Trvalo zhruba deset let, než začalo být zřejmé, že tyto útoky nejsou pouze náhodným jevem, ale že jsou do značné míry organizovány skupinami, které cítí ohrožení svých zájmů klimatickými politikami.²⁷

V podstatě trvalá eskalace konfliktu ve veřejné diskuzi a neustálé šíření zavádějících a nepravdivých informací vedly k začátku sociálně vědního výzkumu, ale i investigativních projektů, které se je snažily lépe zmapovat. Došlo k postupnému rozkrytí širokého hnutí, jehož jádro je organizované skupinami, které hodlají zabránit omezování spalování fosilních paliv.²⁸ Jsou mezi nimi státní i nestátní aktéři, především fosilní korporace, na fosilních palivech závislé státy, ale i politické skupiny, které se cítí klimatickou politikou ohroženy (geo)politicky,²⁹ ekonomicky či ideologicky. Ty se podílejí na značně problematickém napadání a zpochybňování

²² Shawn Keller, „Turning Point: A History of German Petroleum in World War II and Its Lessons for the Role of Oil in Modern Air Warfare” (Defense Technical Information Center, 2011), <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1020261>.

²³ André Månsson, „Energy, Conflict and War: Towards a Conceptual Framework”, *Energy Research & Social Science* 4 (prosinec 2014): 106–16, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.10.004>.

²⁴ Aymeric Bricout et al., „From the Geopolitics of Oil and Gas to the Geopolitics of the Energy Transition: Is There a Role for European Supermajors?”, *Energy Research & Social Science* 88 (červen 2022): 102634, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102634>.

²⁵ „Share of global cumulative CO₂ emissions”, *Our World in Data*, <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-cumulative-co2>.

²⁶ Fred Pearce, *The Climate Files: The Battle for the Truth About Global Warming* (London: Guardian Books, 2010).

²⁷ John Cook, „A Brief History of Climate Denial”, *Resilience*, 23. červen 2016, <https://www.resilience.org/stories/2016-06-23/a-brief-history-of-climate-denial/>.

²⁸ James Hoggan a Richard Littlemore, *Climate Cover-up: The Crusade to Deny Global Warming* (Vancouver ; Berkeley: Greystone Books, D & M Publishers Inc, 2009).

²⁹ Veli-Pekka Tynkkynen a Nina Tynkkynen, „Climate Denial Revisited: (Re)Contextualising Russian Public Discourse on Climate Change during Putin 2.0”, *Europe-Asia Studies* 70, č. 7 (9. srpen 2018): 1103–20, <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1472218>.

výsledků klimatického výzkumu.³⁰ Někteří autoři dokonce mluví o jedné z největších organizovaných kampaní proti vědě vůbec.³¹

Výsledkem je, že z původně odborného tématu se stala jedna z hlavních os politického štěpení³² a kulturních válek. Stává se i jádrem identitárního konfliktu, v němž postoj k problematice klimatické změny výrazně determinuje politická ideologie. Zatímco v odborné debatě je stále jasněji, ve veřejné a politické jako by tomu bylo naopak. Ačkoliv si vědecký provoz typicky snaží držet odstup či autonomii na politickém poli, nevyhnutelně dochází k jejich prolínání nebo i ke konfliktu. To se stává obecně tehdy, když vědecký výzkum přinese do veřejné a politické debaty nový fenomén, jehož existence je pro některé skupiny obtěžující či ohrožující (například důkazy lékařské vědy o škodlivosti kouření, ale také výzkum souvislosti kyselých dešťů s emisemi z energetiky, poškození ozonové vrstvy spojené s výrobou freonů, škodlivých dopadů některých pesticidů na ekosystémy a podobně).

Informační zdroje pro pochopení organizovaného hnutí popírajícího klimatickou vědu

Pro hlubší vhled do fungování organizovaného hnutí na popírání klimatické vědy fosilním průmyslem je dobrým úvodem kniha od Naomi Oreskes a Erica Conwaye *Merchants of Doubt*.³³ Celkové shrnutí problematiky najdete v *Climate Obstruction*³⁴ od Kristofera Ekberga a kolektivu autorů, novinářský popis a historický vývoj v *Jak ztratit Zemi* od Nathaniela Riche,³⁵ postřehy klimatického vědce v knize *Nová klimatická válka* od klimatologa Michaela Manna³⁶ a pozadí financování dezinformačních subjektů v *Dark Money* od investigativní novinářky Jane Mayer.³⁷ O aktuálním dění z klima-popíračské scény informuje například *Climate Investigation Center*³⁸ nebo investigativní projekt *Drilled* od Amy Westerveld.³⁹ *Climate Disinformation Database* na serveru *Desmog*⁴⁰ zase představuje velmi obsáhlou databázi subjektů napojených na fosilní průmysl, aktivních v popírání klimatické vědy.

³⁰ Peter J. Jacques, „A general theory of climate denial”, *Global Environmental Politics* 12, č. 2 (2012): 9–17; Amy Westerveld, „The Mad Men of Climate Denial”, *Drilled*, 2020, <https://podcasts.apple.com/us/podcast/s3-the-mad-men-of-climate-denial/id1439735906?i=1000458727231>.

³¹ James Lawrence Powell, *The Inquisition of Climate Science* (New York: Columbia University Press, 2011).

³² Aaron M. McCright a Riley E. Dunlap, „The Politicization of Climate Change and Polarization in the American Public's Views of Global Warming, 2001–2010”, *The Sociological Quarterly* 52, č. 2 (květen 2011): 155–94, <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2011.01198.x>.

³³ Naomi Oreskes a Erik M. Conway, *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*, 1st U.S. ed (New York: Bloomsbury Press, 2010).

³⁴ Kristoffer Ekberg et al., *Climate Obstruction: How Denial, Delay and Inaction Are Heating the Planet*, First Edition (London New York, NY: Routledge, 2023).

³⁵ Nathaniel Rich, *Losing Earth: a recent history*, First edition (New York: MCD/Farrar, Straus and Giroux, 2019).

³⁶ Michael E. Mann, *The New Climate War: The Fight to Take Back Our Planet*, First edition (New York: PublicAffairs, 2021).

³⁷ Jane Mayer, *Dark money: the hidden history of the billionaires behind the rise of the radical right*, First Edition (New York: Doubleday, 2016).

³⁸ „Investigating Climate Deniers and the Fossil Fuel Industry”, *Climate Investigations Center*, <https://climateinvestigations.org/>.

³⁹ „Drilled”, <https://drilled.media/>.

⁴⁰ „DeSmog”, *DeSmog*, 11. leden 2024, <https://www.desmog.com/>.

2 Popírání klimatické vědy

Počátek organizovaných aktivit směřujících k popírání závažnosti změn klimatu můžeme vidět zhruba od počátku 90. let v USA, kde ho iniciovaly skupiny navázané na fosilní průmysl a jejich političtí spojenci, převážně v Republikánské straně. Jednou z prvních organizací popírajících závažnost antropogenní klimatické změny bylo uskupení průmyslových skupin The Global Climate Coalition,⁴¹ založené roku 1989 za účelem zabránit regulaci fosilních paliv. Především se zaměřovalo na zabránění ratifikaci Kjótského protokolu Spojenými státy.

Zástupci fosilního průmyslu v USA přitom byli o problematice klimatické změny informováni minimálně od 60. let.⁴² Řada z nich dokonce v průběhu 70. a 80. let tvořila vlastní velmi pokročilý výzkum, včetně vlastního klimatického modelování. Mezi fosilními korporacemi vynikal především Exxon (dnes ExxonMobil), jehož klimatický výzkum se v řadě oblastí ukázal jako pozoruhodně přesný (například v odhadech budoucí globální teploty nebo růstu koncentrace oxidu uhličitého).⁴³ Existuje i řada dokladů o tom, že výzkumná oddělení fosilních korporací upozorňovala vedení společností na závažnost a naléhavost krize.⁴⁴ Exxon v tu dobu skutečně prozkoumával cesty k nízkouhlíkové energetice, nicméně žádnou z technologií neshledal v daném kontextu za dostatečně profitabilní.

V průběhu 80. let výzkum také začal ukazovat, že klimatická změna je reálným a akutním nebezpečím, které je třeba kvůli dlouhé setrvačnosti energetických infrastruktur okamžitě řešit. Zároveň ale výzkum ukazoval, že dopady antropogenního oteplení pravděpodobně nebudou pro většinu světa detekovatelné dříve než v roce 2000, protože budou maskovány přirozenou variabilitou klimatického systému. Exxon tak svůj klimatický výzkum začal výrazně omezovat.⁴⁵ V průběhu 80. let také došlo k velkému propadu cen fosilních paliv, což výrazně měnilo uvažování fosilních korporací, které se více upnuly k jádru svého podnikání a začaly omezovat investice do jiných oblastí, včetně vědeckého výzkumu. Naopak fosilní korporace začaly investovat do hnutí, které nerealisticky vyzdvihovalo nejistoty klimatické vědy, bagatelizovalo rizika spojená s klimatickou změnou, zpochybňovalo možná řešení a také již ověřené poznatky veřejně popíralo – a to včetně výsledků vlastních vědeckých oddělení.⁴⁶ Z průkopníků vědeckého poznání a partnerů v hledání adekvátních politik se postupně začal stávat jejich nepřítel.

Nutno podotknout, že v tomhle ohledu není chování fosilního průmyslu nijak bezprecedentní. Celá řada průmyslových aktérů chápala, že jejich zájmy jsou do velké míry závislé na politice a veřejném mínění minimálně již od počátku 20. století. Za účelem lobbingu a ochrany zájmů od té doby založili řadu vlastních oborových organizací (v USA například American Petroleum Institute, ale třeba i National Association of Manufacturers) a vznikl i celý nový obor public relations a reklamní průmysl. Schopnost ovlivňovat veřejné mínění stála za úspěchem celých odvětví a zcela zásadní se stala především pro úspěch tabákového průmyslu, který

⁴¹ Robert J. Brulle, „Advocating Inaction: A Historical Analysis of the Global Climate Coalition”, *Environmental Politics* 32, č. 2 (23. únor 2023): 185–206, <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2058815>.

⁴² Benjamin Franta, „Early Oil Industry Knowledge of CO₂ and Global Warming”, *Nature Climate Change* 8, č. 12 (prosinec 2018): 1024–25, <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0349-9>.

⁴³ G. Supran, S. Rahmstorf, a N. Oreskes, „Assessing ExxonMobil's Global Warming Projections”, *Science* 379, č. 6628 (13. leden 2023): eabk0063, <https://doi.org/10.1126/science.abk0063>.

⁴⁴ Inside Climate News, „Exxon. The Road Not Taken”, Inside Climate News, 2016, <https://insideclimatenews.org/project/exxon-the-road-not-taken/>.

⁴⁵ John Cushman, „Exxon Made Deep Cuts in Climate Research Budget in the 1980s”, Inside Climate News, 25. listopad 2015, <https://insideclimatenews.org/news/25112015/exxon-deep-cuts-climate-change-research-budget-1980s-global-warming/>.

⁴⁶ Geoffrey Supran a Naomi Oreskes, „Assessing ExxonMobil's climate change communications (1977–2014)”, *Environmental Research Letters* 12, č. 8 (1. srpen 2017): 084019, <https://doi.org/10.1088/1748-9326/aa815f>.

prostřednictvím práce odborníků na ovlivňování veřejného mínění dosáhl mimořádné expanze. Úspěch tabákového průmyslu měl ale i stinnou stránku – masivní nárůst výskytu rakoviny plic a dalších onemocnění spojených s dlouhodobým užíváním tabákových výrobků. Snaha vypořádat se s těmito důsledky měla potom překvapivě bezprostřední důsledky i pro popírání klimatické vědy.

V průběhu 50. let již byly důkazy o škodlivosti kouření tak průkazné, že znamenaly závažné ohrožení celého mimořádně výnosného odvětví. Tabákový průmysl využil svého inovativního přístupu k ovlivňování veřejného mínění, tentokrát ovšem místo ovlivňování konzumního chování (vytváření tužby po tabákových výrobcích) začal ovlivňovat veřejné povědomí o výsledcích vědeckého výzkumu. Experti na vztahy s veřejností po prozkoumání problému usoudili,⁴⁷ že vědecké poznatky se přímo vyvrátit nedají, nicméně je možné o nich vytrvale vytvářet pochybnosti a tím jejich dopad na veřejnost a politiku blokovat.⁴⁸ Postupně tak vytvořili celou paletu technik a organizací,⁴⁹ které se zaměřovaly na účelové vytváření pseudokauz a znepréhledňování veřejné debaty.⁵⁰ Institucionální síť organizací, ale i nájemných, zdánlivě nezávislých odborníků, ochránila tabákové korporace před regulací a soudními spory po dlouhých 50 let. Samotná strategie byla vytvořena experty na korporátní propagandu (odvětví jinak známé jako public relations), tj. poradenskými firmami a experty jako Hill & Knowlton, Edelman, APCO Worldwide, Edward Bernays či Ivy Lee.

Mimořádný úspěch této dezinformační struktury vedl k tomu, že začala být později využívána i dalšími aktéry, kteří začali mít problémy s tím, že věda odhalila negativní dopady jejich podnikání. Stejně aktéry pak můžeme vidět opakovaně popírat závěry vědeckého výzkumu v různých tématech – například v problematice škodlivosti kouření, kyselých dešťů, ozonové vrstvy, olovnatého benzínu, zdravotních dopadů azbestu atp.⁵¹

2.1 Průmysl vytváření pochybností

Pro vědecký provoz je stěžejní sdílená etika, která se opírá o důvěryhodnost empirických důkazů. Jejím základem je, že jako úspěšný je chápán výzkum nikoliv na základě toho, do jaké míry je originální, elegantní nebo v souladu se selským rozumem, ekonomickými zájmy nebo náboženskými dogmaty, nýbrž na základě toho, jak je v souladu s pozorovanými fenomény.⁵² Tato etika je kolektivně udržována prostřednictvím celé řady institucionálních a metodologických opatření, vědeckých společností, institucí a organizací. Samotný vědecký výzkum, přinášející tyto poznatky, funguje především skrze publikace výzkumu ve vědeckých časopisech, které používají systém peer-review, kdy v oboru vzdělaný (zpravidla anonymní) recenzent či recenzentka daný text oponuje. Tyto postupy umožnily obdivuhodný rozmach vědění a také získání vysokého stupně veřejné důvěry ve vědu.⁵³

Takto funguje i klimatický výzkum, a důvěra, že jeho zjištění jsou relevantní, zakládá podporu pro klimatickou politiku. Účelově vytvářené pseudo-expertní organizace (například The Advancement of Sound Science Coalition, The Global Climate Coalition, Science & Environmental Policy Project, CO₂ Coalition,

⁴⁷ „Hill & Knowlton - TobaccoTactics”, University of Bath, 2018, <https://tobaccotactics.org/wiki/hill-knowlton/>.

⁴⁸ Allan M. Brandt, „Inventing Conflicts of Interest: A History of Tobacco Industry Tactics”, *American Journal of Public Health* 102, č. 1 (leden 2012): 63–71, <https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300292>.

⁴⁹ Robert J. Brulle a Carter Werthman, „The Role of Public Relations Firms in Climate Change Politics”, *Climatic Change* 169, č. 1–2 (listopad 2021): 8, <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03244-4>.

⁵⁰ Robert N. Proctor, „God Is Watching: History in the Age of near-Infinite Digital Archives”, *Journal of Public Health Policy* 39, č. 1 (únor 2018): 24–26, <https://doi.org/10.1057/s41271-017-0111-y>.

⁵¹ Oreskes a Conway, *Merchants of doubt*.

⁵² Michael Strevens, *The Knowledge Machine: How Irrationality Created Modern Science*, First edition (New York: Liveright Publishing Corporation, 2020).

⁵³ Naomi Oreskes, *Why Trust Science?* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2021).

Information Council for the Environment, Global Climate Coalition, Cooler Heads Coalition, Climate Intelligence Foundation, Committee for a Constructive Tomorrow, Friends of Science a další) a nájemní, zdánlivě nezávislí odborníci (například Frederick Seitz, Fred Singer, Patrick Moore, Patrick Michaels) se tuto důvěru snažili narušit tím, že vytvořili zdání konfliktu ve vědeckém poli.

K tomu tyto subjekty vytvořily konference nebo časopisy, které se snaží napodobovat vědecké publikace a konference, nicméně jejich bližší zkoumání odhalí, že akademické standardy nedodrží. V rámci tohoto hnutí vznikl dokonce i "protějšek" Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC) s názvem Nongovernmental International Panel on Climate Change (NIPCC). Ve skutečnosti ale tyto organizace nevytvářejí vlastní výzkum a daní „experti“ v daných odvětvích zpravidla nepublikují a nepracují. Jedná se spíše o experty na vytváření zdání vědeckého sporu, který poté bývá dalšími skupinami a médii šířen mezi nic netušící veřejností a tvůrce politik.

Kdo je skutečný odborník či odbornice přitom bývá schopná posoudit pouze úzká skupina dalších odborníků a odbornic. Pro veřejnost bývá velmi obtížné rozlišit řadu účelově vytvářených aktérů. Jejich názvy mají evokovat dojem nezávislých a expertních organizací, ale ve skutečnosti jsou financovány zájmovými skupinami a autentický výzkum nevytváří. Celé epistemické skupiny a komunity potom vznikají z toho, že tyto zdroje nedokáží rozpoznat jako nátlakové organizace a v dobré víře na těchto zdrojích zakládají své chápání, porozumění světu⁵⁴ a nakonec i vlastní subjektivní identitu. Jsou pak přesvědčeny, že mají přístup k privilegovanějšímu zdroji vědění o klimatu, než přináší klimatická věda, a vstupují do veřejných debat se zcela upřímnou (stejně jako mylnou) snahou zabránit domnělému klimatickému šílenství. V rámci těchto epistemických komunit je potom samotná klimatická věda chápána jako nedůvěryhodná disciplína, často jako systematicky zkorumpovaná a prorostlá politickými vlivy. Odtud potom už není daleko k přesvědčení, že jsme svědky velkého klimatologického spiknutí, které má za účel dosažení nějakých forem politické nebo ekonomické nadvlády, typickému pro různé formy konspiračních teorií.

2.2 Techniky klimatických obstrukcí

Výše uvedené skupiny představují pouze výsek subjektů popírajících klimatickou vědu. Jejich značná diverzita implikuje, že se různí i techniky, které můžeme nazvat „klimatickými obstrukcemi“.⁵⁵ Jejich součástí je znepřehledňování informačního prostoru, znejistování veřejnosti,⁵⁶ vytváření kulturních válek a konfliktů, organizované šíření klimatických dezinformací a pochybností o klimatické vědě, dlouhodobé a systematické napadání důvěryhodnosti vědeckých institucí i klimatických vědců a vědkyň, šíření konspiračních teorií, vytrhávání jinak správných faktů z kontextu a vytváření zavádějících závěrů.⁵⁷ Byly zdokumentovány

⁵⁴ Susannah Crockford, „That Which They Will Not See: Climate Denial as a Vector of Epistemological Crisis in the Contemporary United States”, *Ethnos*, 8. srpen 2023, 1–21, <https://doi.org/10.1080/00141844.2023.2242599>.

⁵⁵ Robert Brulle a Riley E. Dunlap, „A Sociological View of the Effort to Obstruct Action on Climate Change”, *Footnotes. A Magazine of American Sociological Association*, <https://www.asanet.org/footnotes-article/sociological-view-effort-obstruct-action-climate-change/>.

⁵⁶ Jeremiah Bohr, „The Structure and Culture of Climate Change Denial | American Sociological Association”, *Footnotes. A Magazine of American Sociological Association*, <https://www.asanet.org/footnotes-article/structure-and-culture-climate-change-denial/>.

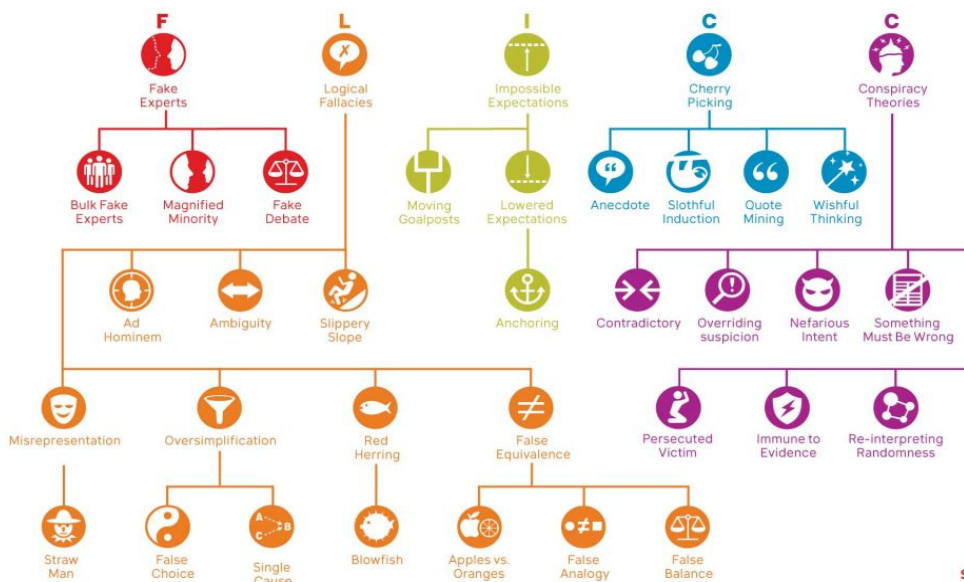
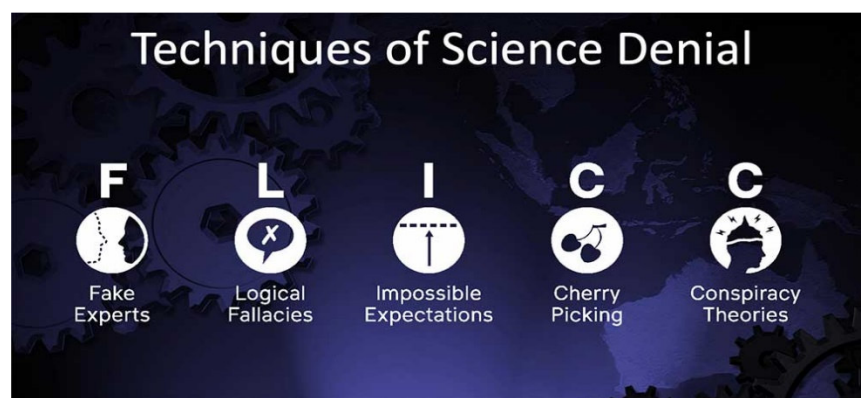
⁵⁷ Robert J. Brulle, „Denialism: Organized Opposition to Climate Change Action in the United States”, *Handbook of U.S. Environmental Policy*, David Konisky (Edward Elgar Publishing, 2020), 328–41, <https://doi.org/10.4337/9781788972840.00033>.

i případy, kdy se fosilní lobby snažila zabránit klimatickým vědcům v komunikaci s veřejností a zbavit je financování⁵⁸ nebo ovlivňovat osnovy veřejného vzdělávání.⁵⁹

Výzkum Johna Cooka a kolektivu autorů a autorek identifikoval pět hlavních způsobů popírání klimatické vědy. Jsou jimi prosazování vyjadřování nelegitimních expertů a expertek (takových, kteří nemají v tématu erudici nebo publikovaný výzkum), používání logických klamů, vytváření přehnaných očekávání (například požadování absolutní jistoty výzkumu, která je ovšem v praxi nedosažitelná v jakémkoliv oboru), vytrhávání faktů z kontextu nebo používání konspiračních teorií. Obecně se stává hlavním terčem samotná důvěra v klimatickou vědu, a to skrze útoky na reputaci vědců a vědkyň nebo obviňování vědeckých institucí z manipulací a podvodů. V současnosti se také množí aktivity, které se snaží zdiskreditovat možná řešení (především v oblasti obnovitelných zdrojů). Tato větev popírání roste na významu spolu s tím, jak jsou dopady klimatické změny stále znatelnější, ale také jak jsou čím dál tím životaschopnější nízkouhlíkové alternativy.

Obrázek 1: Pět hlavních způsobů popírání vědy a jejich klasifikace: falešní experti, logické klamy, přehnaná očekávání, selektivní výběr, konspirační teorie

sk.s.to/flicc

Zdroj: John Cook, „A history of FLICC: the 5 techniques of science denial“⁶⁰

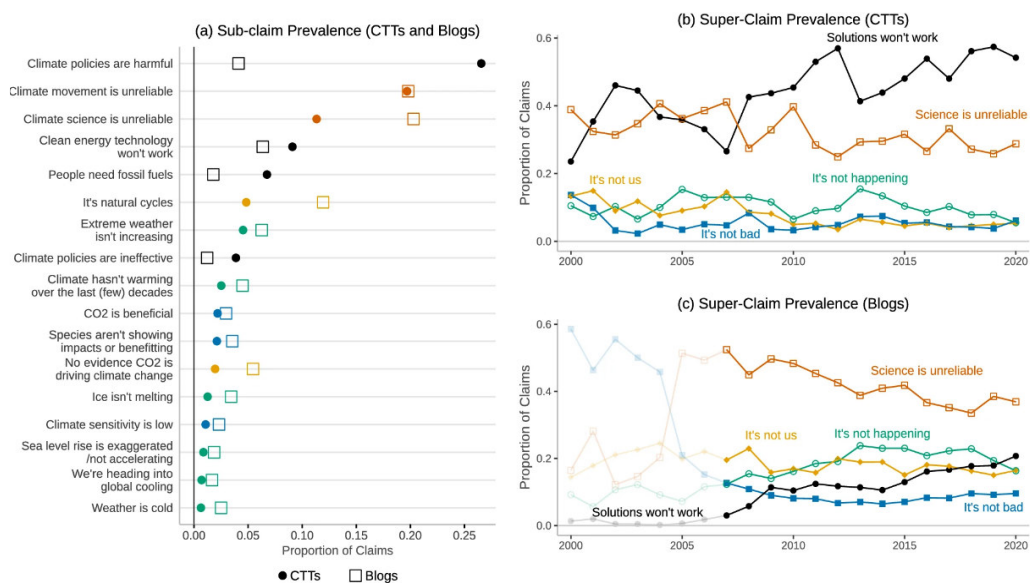
⁵⁸ Mark Bowen, *Censoring Science: Inside the Political Attack on Dr. James Hansen and the Truth of Global Warming*, 1. print (New York, NY: Dutton, 2008).

⁵⁹ Emily M. Eaton a Nick A. Day, „Petro-Pedagogy: Fossil Fuel Interests and the Obstruction of Climate Justice in Public Education“, *Environmental Education Research* 26, č. 4 (2. duben 2020): 457–73, <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1650164>.

⁶⁰ John Cook, „A history of FLICC: the 5 techniques of science denial“, *Skeptical Science*, 2020, <https://skepticalscience.com/history-FLICC-5-techniques-science-denial.html>.

Obrázek 2: Vývoj argumentace popírající závažnost nebo existenci změn klimatu za posledních dvacet let mezi konzervativními think tanky a internetovými blogy

Zdroj: Travis G. Coan et al., „Computer-Assisted Classification of Contrarian Claims about Climate Change“⁶¹

2.3 Šířitelé pochybností

Sociálněvědní výzkum ovšem také ukázal, že popírání klimatické vědy v průběhu několika desetiletí získalo silný ideologický rozměr, který se původně tak silně nevyskytoval. Dosah výše uvedených účelově vytvářených pseudovědeckých organizací je dlouhodobě zvyšován ideologicky motivovanými skupinami, především z prostředí spojeného s propagací neoliberálních⁶² a konzervativních⁶³ ideologií. Tento fenomén zřejmě souvisí s opozicí těchto skupin proti environmentálním regulacím minimálně již od 60. let, kdy nová vlna environmentálního hnutí reagovala na vzrůstající problémy ze znečištění životního prostředí, zdravotních dopadů toxických látek, nedostatečné regulace, ale i ničení přírodního bohatství. Na prvním Dni Země, který probíhal roku 1970, jen v USA participovalo na 20 milionů lidí. Rychlý nárůst popularity, ale také jeho částečné prolnutí s radikálními protesty protiválečných aktivistů proti válce ve Vietnamu nebo s psychedelickou a sexuální revolucí hnutí hippies, vedly k tomu, že se část průmyslových a podnikatelských kruhů v USA začala obávat další radikalizace nových sociálních hnutí a toho, že požadavky na ochranu životního prostředí povedou k omezení trhu nebo k nástupu autoritářské společnosti, či dokonce k totalitnímu státu.⁶⁴ Začaly proto ve větší míře vstupovat do hnutí, které odmítalo

⁶¹ Travis G. Coan et al., „Computer-Assisted Classification of Contrarian Claims about Climate Change“, *Scientific Reports* 11, č. 1 (16. listopad 2021): 2045–2322, <https://doi.org/10.1038/s41598-021-01714-4>.

⁶² Anders Fremstad a Mark Paul, „Neoliberalism and Climate Change: How the Free-Market Myth Has Prevented Climate Action“, *Ecological Economics* 197 (červenec 2022): 107353, <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2022.107353>.

⁶³ Riley E. Dunlap a Peter J. Jacques, „Climate change denial books and conservative think tanks: exploring the connection“, *American Behavioral Scientist* 57, č. 6 (2013): 699–731.

⁶⁴ „Memorandum: Attack On American Free Enterprise System | Lewis F. Powell Jr. Papers“, Washington and Lee university School of Law, <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/powellmemo/>.

státní regulace jako takové.⁶⁵ Vznikalo souběžně s nástupem takzvané Nové pravice (podporované novými konzervativními a neoliberálními think-tanky)⁶⁶ s výrazně anti-environmentální agendou⁶⁷ a později se stalo i základem pro popírání klimatické vědy.⁶⁸

Úspěch těchto projektů přispěl k nástupu neoliberalismu jako hegemonní ekonomické politiky Západu koncem 80. let. Tehdy začala éra omezování státu jako aktivního hráče, který stanovuje pravidla pro velký byznys, kontroluje je a zajišťuje přerozdělování od bohatých k chudším, což byl v podstatě poválečný mainstream.⁶⁹ V průběhu tohoto obratu došlo k přerámování environmentálních problémů jako problémů svobody volby, regulace trhu a zásahů do vlastnických práv. Podle odpovídajících ideologických pouček je téměř jakákoliv regulace škodlivá, protože abstraktní „volný trh“ je v podstatě ideální (respektive jediné fungující) zařízení, které je schopné efektivně alokovat zdroje a prostředky. Podle této teorie se neregulovaný byznys o řešení environmentálních problémů postará sám bez zásahu státu. Ideologický motiv byl přitom stěžejní pro scénu popírající klimatický výzkum již od počátku, jak popsala Naomi Oreskes na příkladech expertů zpochybňujících klimatickou vědu – Fredericku Seitzovi, Fredu Singerovi nebo Williamu Nierenbergovi.⁷⁰

Jakkoliv je zřejmé, že přílišná regulace má celou řadu negativ, fundamentalistická preference vlastnických práv nechává stranou problémy současného ekonomického modelu v zahrnování nezamýšlených nákladů do oceňování. To totiž vytváří efekt selhání trhu (tzv. negativních externalit), v jehož rámci prostá ekonomická kalkulace dává dlouhodobě iracionální signály⁷¹ a tržní řešení se realizuje na základě nesmyslných vstupních dat. Množství řešení, která se snaží tento stav napravit, je potom blokováno čistě z ideologických důvodů. Mezi ideologické hráče přitom patří i globálně nejvýraznější think-tanky popírající klimatické změny, jako je Cato Institute, Heartland Institute, The Heritage Foundation či The American Enterprise Institute. Více než pět set think-tanků, zahrnujících nejlivnější organizace popírající klimatickou vědu z politicko-ideologických pozic, je sdružených v síti Atlas Network.⁷²

⁶⁵ Naomi Oreskes a Erik M. Conway, *The Big Myth: How American Business Taught Us to Loathe Government and Love the Free Market* (New York: Bloomsbury Publishing, 2023).

⁶⁶ DeSmog, „Atlas Network“, DeSmog, viděno 26. prosinec 2022, <https://www.desmog.com/atlas-economic-research-foundation/>.

⁶⁷ Mark C.J. Stoddart, David Tindall, a Riley E. Dunlap, „The contours of anti-environmentalism: an introduction to the Handbook of Anti-Environmentalism“, *Handbook of Anti-Environmentalism*, ed. David Tindall, Mark C.J. Stoddart, a Riley E. Dunlap (Edward Elgar Publishing, 2022), <https://doi.org/10.4337/9781839100222.00007>.

⁶⁸ Robert J. Brulle a Melissa Aronczyk, „Environmental Countermovements. Organized Opposition to Climate Change Action in the United States“, *Routledge Handbook of Global Sustainability Governance* (London: Routledge, 2020).

⁶⁹ Gary Gerstle, *The rise and fall of the neoliberal order: America and the world in the free market era* (New York, NY: Oxford University Press, 2022); David Cipler a J. Timmons Roberts, „Climate Change and the Transition to Neoliberal Environmental Governance“, *Global Environmental Change* 46 (září 2017): 148–56, <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.09.003>.

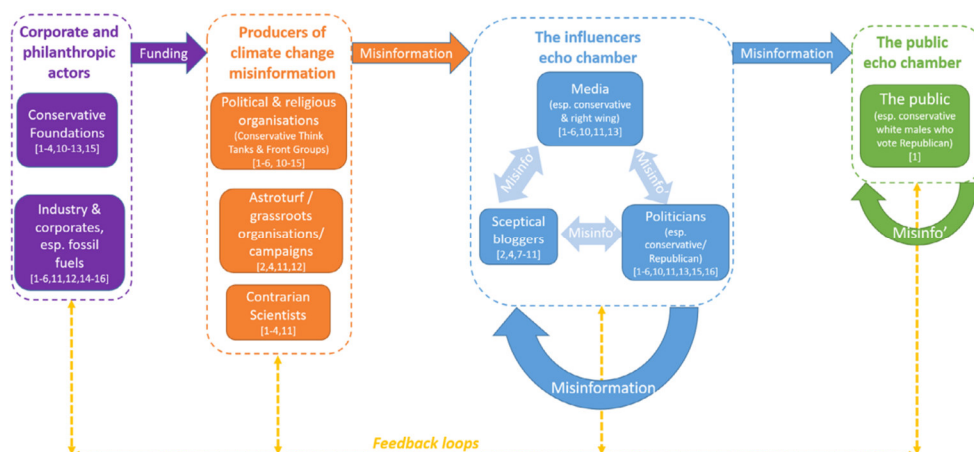
⁷⁰ Jodi Heckel, „Science historian Naomi Oreskes to talk about how free market ideology blocks climate action“, *University of Illinois Urbana-Champaign*, <https://news.illinois.edu/view/6367/1092374985>.

⁷¹ Alex Bowen, Simon Dietz, a Naomi Hicks, „Why Do Economists Describe Climate Change as a Market Failure?“, *Grantham Research Institute on climate change and the environment*, <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/why-do-economists-describe-climate-change-as-a-market-failure/>.

⁷² DeSmog, „Atlas Network“, DeSmog, <https://www.desmog.com/atlas-economic-research-foundation/>.

Obrázek 3: Schematická struktura organizovaného hnutí popírající klimatickou vědu

Zdroj: Kathie M. d'I. Treen, Hywel T. P. Williams, a Saffron J. O'Neill, „Online Misinformation about Climate Change“⁷³

2.4 Situace v Česku

Centrem a počátkem organizovaného popírání klimatické vědy byly především Spojené státy, kterým se věnovala zatím většina textu. Do Evropy, ale i Česka, se popírání závažnosti klimatické změny začalo dostávat po roce 1989 také,⁷⁴ ale s jistým zpožděním. V českém prostředí k tomu dochází především v souvislosti s anti-environmentálním programem konzervativních a neoliberálních organizací, které zde začínají vznikat po vzoru think-tanků ve Spojených státech – jde např. o Občanský institut, Liberální institut, a především Centrum pro ekonomiku a politiku Václava Klause. Místní kontext byl přitom charakteristický dědictvím přeregulovanosti a zkosnatělosti přebujelého, neefektivního státního aparátu. Neoliberální dogma o neschopnosti státu zde tedy padalo na živnou půdu. Na těchto ideologických základech se později zformovalo širší hnutí popírající klimatickou vědu.

⁷³ Kathie M. d'I. Treen, Hywel T. P. Williams, a Saffron J. O'Neill, „Online Misinformation about Climate Change“, WIREs Climate Change 11, č. 5 (září 2020), <https://doi.org/10.1002/wcc.665>.

⁷⁴ Petr Vidomus, Oteplí se a bude líp: Česká klimaskepse v čase globálních rizik, Vydání první (Praha: Sociologické Nakladatelství (SLON), 2018); Núria Almiron et al., „Dominant Counter-Frames in Influential Climate Contrarian European Think Tanks“, Climatic Change 162, č. 4 (1. říjen 2020): 2003–20, <https://doi.org/10.1007/s10584-020-02820-4>; Kristoffer Ekberg a Victor Pressfeldt, „A Road to Denial: Climate Change and Neoliberal Thought in Sweden, 1988–2000“, Contemporary European History 31, č. 4 (listopad 2022): 627–44, <https://doi.org/10.1017/S096077732200025X>.

Ověřování informací

Neexistuje žádný jednoduchý návod, jak si ověřit spornou informaci. Nicméně v současnosti existují už poměrně extenzivní databáze, které mapují mýty, manipulace a hoaxy často se opakující v klimatické debatě.

Informační prostředí a konceptuální rozlišení jednotlivých druhů dezinformací je popsáno v článku na Skeptical Science.⁷⁵ Na webu Skeptical Science je k dispozici také rozsáhlá databáze sporných argumentů z klimatické debaty, které jsou doplněny rešerší akademické literatury, shrnující jejich relevanci.⁷⁶ Projekt založený kognitivním psychologem Johnem Cookem shrnuje výsledky do přehledného zkráceného výtahu, doplněného i detailnějším přehledem. Zajímavé doplňující informace lze často získat i z živé diskuze pod příspěvkem.

Přehled nejčastěji používaných manipulačních technik lze najít v knize Johna Cooka a Haydna Washingtona *Climate Change Denial*.⁷⁷ Existují i obsáhlé klasifikace hlavních dezinformačních argumentů a vývoj hlavních argumentačních linií v čase.⁷⁸

Silná závislost české ekonomiky na fosilních zdrojích spolu s velkými kumulativními emisemi postavily Českou republiku do obtížné situace. Všechny indikátory totiž ukazují, že pokud vztáhneme emise skleníkových plynů k její velikosti, je Česká republika aktuálně i historicky významným znečišťovatelem. Dekarbonizace přitom dodnes představuje velkou výzvu, které se nikdo z politických ani ekonomických subjektů neodvážil postavit čelem.

Po celá 90. léta byla problematika klimatické změny v České republice okrajovým tématem. V roce 2004 ale Česko vstoupilo do EU, která již před českým vstupem začala zavádět opatření s cílem omezit spotřebu fosilních paliv, a poměrně jasně vytyčila dlouhodobou vizi, která směřuje k jejich opuštění. Ve stejný rok začal platit Kjótský protokol, ale emise České republiky přitom po výrazném propadu v 90. letech přestaly klesat. Spolu s tím, jak Česko začala dohánět realita mezinárodního závazku o omezování skleníkových plynů, mohli jsme vidět i rozmach aktivit popírajících závažnost klimatické změny.⁷⁹ Vzhledem k tomu, že jedním z významných iniciátorů klimatických politik je Evropská unie, není příliš překvapivé, že se popírání klimatické vědy často protíná s tzv. euroskepticismem (resp. vyhraněným odporem proti Evropské unii jako takové).

Samotnou problematiku klimatické změny poněkud paradoxně pro širokou veřejnost popularizoval Václav Klaus intenzivním popíráním výsledků klimatické vědy v době svého prezidentství. Cesta k popírání klimatické vědy zřejmě vedla přes jeho neoliberální ideologický fundamentalismus,⁸⁰ který má tendenci ignorovat nedostatky volného trhu a negativní externality. Právě dlouhodobá neschopnost tržních aktérů reagovat na problematiku klimatické krize pro neoliberální dogmatiky znamená problém, jehož častým řešením je i snaha popřít samotnou existenci problému.

Samotný Klaus přitom pro svůj anti-klimatický postoj nacházel podporu v řadě organizací podporovaných fosilním průmyslem, do kterých po roce 1989

⁷⁵ Cook, „A history of FLICC: the 5 techniques of science denial”.

⁷⁶ „Global Warming and Climate Change skepticism examined”, Skeptical Science, <https://skepticalscience.com/>.

⁷⁷ Haydn Washington a John Cook, *Climate change denial: heads in the sand* (London: Earthscan, 2011).

⁷⁸ Travis G. Coan et al., „Computer-Assisted Classification of Contrarian Claims about Climate Change”, *Scientific Reports* 11, č. 1 (16. listopad 2021): 2045–2322, <https://doi.org/10.1038/s41598-021-01714-4>.

⁷⁹ Ekberg a Pressfeldt, „A Road to Denial”.

⁸⁰ Vendula Kochanová, „Globální změna klimatu optikou českých printových médií” (Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2009).

vstupoval a začal navštěvovat jimi organizované konference.⁸¹ Během 90. let vstoupil např. do Mt. Pelerin Society, organizace sdružující ekonomy, filozofy i politiky za účelem popularizace a prosazování neoliberalní ideologie, včetně globálně nejvýznamnějších postav popírajících klimatickou vědu,⁸² jako je fosilní magnát Charles Koch.

Ačkoliv Klaus v klimatické problematice postrádá jakoukoliv odbornost, udělal z ní jednu z os svého prezidentství. V jeho průběhu zval do ČR profesionály na vytváření pochybností o vědě, kteří jsou placeni lobbistickými skupinami. Uváděl zmanipulované dokumentární filmy,⁸³ překládal knihy financované fosilní lobby⁸⁴ a koneckonců sám ve svých vystoupeních i knihách⁸⁵ na tyto zdroje odkazoval. Klaus se stal vůbec nejcitovanější postavou v Česku na téma klimatických změn a do jisté míry formoval klimatický diskurz.⁸⁶

V této souvislosti je třeba zmínit i to, že Václav Klaus má jak rodinné, tak osobní vazby na fosilní průmysl – Jan Klaus, jeho syn a spoluzakladatel Institutu Václava Klause, je manažerem ČEZu,⁸⁷ největšího vlastníka fosilních zdrojů v České republice. Nadnárodní skupina PPF, založená českým podnikatelem Petrem Kellnerem, je zase téměř výhradním sponzorem Institutu Václava Klause. U podnikatelského úspěchu PPF přitom stály investice do fosilního giganta Gazprom⁸⁸ a orientace v ruském prostředí udělala z PPF v roce 2010 jednoho z největších zahraničních investorů v Rusku.⁸⁹ PPF později založila spolu s bankou J&T a Danielem Křetínským Energetický průmyslový holding (EPH), zatímco ČEZ prodal část uhelného portfolia Pavlu Tykačovi. Vstup do uhelného průmyslu v tuto dobu ovšem de facto představoval sázku na krach či alespoň zpomalení dekarbonizačního úsilí. Nutno říci, že tato sázka se bohatě vyplatila,⁹⁰ a to v případě EPH Daniela Křetínského až do takové míry, že se vyšvihl do pozice jednoho z hlavních hráčů evropské energetiky.⁹¹ Řada indicií ovšem ukazuje, že tito hráči šli svým zájmům naproti i v ovlivňování veřejné debaty prostřednictvím aktivit popírajících výsledky klimatické vědy. Zatímco Daniel Křetínský skouplil velkou část médií, včetně výrazných, klimatickou vědu popírajících titulů, subjekty tvořící PR pro

⁸¹ CEP, „CEP / semináře / 10.10.2007: Global Warming: Man-Made or Natural?“, Centrum pro ekonomiku a politiku, 10 2007, <http://cepin.cz/cze/pozvanka.php?ID=116>.

⁸² Graham Readfearn, „Exclusive: Mont Pelerin Society Revealed As Home To Leading Pushers Of Climate Science Denial“, DeSmog, 16. leden 2014, <https://www.desmog.com/2014/01/15/exclusive-mont-pelerin-society-revealed-home-leading-pushers-climate-science-denial/>.

⁸³ „Klaus uvedl film popírače klimatických změn | Domov“, Lidovky.cz, 28. červen 2007, https://www.lidovky.cz/domov/klaus-uvvedl-film-popirace-klimatickych-zmen.A070628_194330_ln_domov_fho.

⁸⁴ National Center for Policy Analysis, „Globální oteplování - fakta místo mýtů“, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, <http://cepin.cz/cze/kniha.php?ID=83>.

⁸⁵ Václav Klaus, *Modrá, nikoli zelená planeta: Co je ohroženo: klima, nebo nesvoboda?*, 1. vyd. (Praha: Dokořán, 2007).

⁸⁶ Kochanová, „Globální změna klimatu optikou českých printových médií“.

⁸⁷ „Klausův mladší syn získá nový manažerský post v ČEZ“, TÝDEN.cz, 26. leden 2012, https://www.tyden.cz/rubriky/byznys/klausuv-mladsi-syn-ziska-novy-manazersky-post-v-cez_223670.html.

⁸⁸ Leoš Rousek, „Jak Kellnerova PPF k bilionovému majetku přišla. Cesta vedla v divokých 90. letech přes Rusko a akcie Gazpromu“, Hospodářské noviny (HN.cz), 11. srpen 2018, <https://byznys.hn.cz/c1-66214580-jak-kellnerova-ppf-k-bilionovemu-majetku-prisla-cesta-vedla-v-divokych-90-letech-pres-rusko-a-akcie-gazpromu>.

⁸⁹ „PPF patří v Rusku k největším investorům ze zahraničí“, Hospodářské noviny (HN.cz), 2. únor 2010, <https://hn.cz/c1-40296990-ppf-patri-v-rusku-k-nejvetsim-investorum-ze-zahranici>.

⁹⁰ David Tramba, „Miliardy místo milionů. Křetínský a PPF zaúčtovali německé uhlí“, Euro.cz, 18. srpen 2017, <https://www.euro.cz/clanky/miliardy-misto-milionu-kretinsky-a-ppf-zauctovali-nemecke-uhli-1366765/>.

⁹¹ Filip Černoch, Jan Osička, a Sebastián Mariňák, „The “Coal Villain” of the European Union? Path Dependence, Profiteering and the Role of the Energetický a Průmyslový Holding (EPH) Company in the Energy Transition“, *Energy Research & Social Science* 76 (červen 2021): 102066, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102066>.

Seven Pavla Tykače zase provozují falešné profily, které na internetu vystupovaly proti snahám snižovat emise, diskreditovaly environmentální aktivismus a podobně.⁹²

3 Klimatické konspirace v ČR a vliv Ruska

V posledních letech lze také pozorovat razantnější uchopení klimatické problematiky konspirační scénou.⁹³ Žánr smyšlených konspirací je poměrně starý a vyskytuje se prakticky v každé společnosti. V moderní společnosti jsou pak spojeny především (ale nejen) s krajní pravicí a antisemitismem, a to kvůli stěžejní roli antisemitských konspiračních teorií v ideologii nacistického Německa, která vyústila v tragédii holocaustu. Nicméně se jedná obecněji o oblíbenou „politickou technologii“ na mobilizaci voličských skupin a vytváření kolektivní sounáležitosti. Kooptace problematiky klimatické změny do různých konspiračních teorií nabývá celé řady (často navzájem se vylučujících) podob. Klimatická věda v těchto teoriích zpravidla hraje roli zkorumpované služby politiky, která má za cíl vystrašit populaci, aby byla snáze ovladatelná.

Konspirační teorie tvrdí, že mezinárodní organizace, jako je OSN, World Economic Forum (WEF) a řada dalších, usilují o zavedení globální vlády. Tyto organizace bývají podle těchto teorií pod vlivem nějakých ještě zlovolnějších skupin (satanistů, globalistů, komunistů, Iluminátů, Židů nebo třeba reptiliánů – mimozemských měňavců z Alpha Draconis,⁹⁴ kteří jsou schopni nabývat lidskou podobu a žijí mezi lidmi).⁹⁵ Tvrzení, že je klimatická změna hoax, můžeme najít i v současnosti. Globálně nejpobulárnější je konspirační teorie Qanon, která v jádru tvrdí, že svět ovládá satanisticko-pedofilní kabala, kterou přišel svrhnout Donald Trump. Součástí Qanon teorie je i tvrzení, že přijde období masových poprav politických protivníků, které mají nastat po vítězství pro-trumpovských sil (událost mytologicky označovaná jako „Bouře“). Konspirační prostředí se také částečně prolíná s nábožensky fundamentalistickým prostředím, které zase v omezování emisí vidí snahu o zasahování do Božího plánu, případně aktivity samotného Satana.⁹⁶

Nástup popularity vyfabulovaných konspiračních teorií je globální a projevuje se i v České republice,⁹⁷ kde je spojen především s aktivitami proruských webů, projektů a médií. V ruském politickém prostředí hrají konspirační teorie stěžejní roli dlouhodobě. V postsovětském období jim mimořádnou popularitu zajistila schopnost být srozumitelným vysvětlením náhlého rozpadu SSSR a následného ekonomického úpadku v 90. letech.⁹⁸ Rozpad SSSR je vysvětlován spiknutím Západu, který se snaží Rusko ovládnout – a k tomu má sloužit i klimatická politika, protože ruská prosperita je dlouhodobě spojena s exportem fosilních paliv

⁹² Lukáš Hrábek, „Lukáš Hrábek: Falešné profily a nenávislné komentáře. Uhlobaron Tykač manipuluje propagandou“, Deník Referendum, 27. duben 2017, <https://denikreferendum.cz/clanek/25143-falesne-profil-y-a-nenavistne-komentare-uhlobaron-tykac-manipuluje-propagandou>.

⁹³ Kim-Pong Tam a Hoi-Wing Chan, „Conspiracy Theories and Climate Change: A Systematic Review“, Journal of Environmental Psychology 91 (listopad 2023): 102129, <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.102129>.

⁹⁴ Joy Pan, „The World Is Controlled by a Group of Elite Reptiles“, The Psychology of Extraordinary Beliefs – The Ohio State University, 2018, <https://u.osu.edu/vanzandt/2018/04/18/the-world-is-controlled-by-a-group-of-elite-reptiles/comment-page-1/>.

⁹⁵ Ekberg et al., Climate Obstruction.

⁹⁶ Aaron Ricker, „Crisis, Conspiracy, and Community in Evangelical Climate Denial“, Journal of the Council for Research on Religion 2, č. 1 (30. prosinec 2020): 72–91, <https://doi.org/10.26443/jcreor.v2i1.39>.

⁹⁷ Patrik Urban, „Dezinformacím se v Česku daří. Proruské internetové zpravodajství ovládá pár hráčů, dohromady se vyrovnají největším serverům v zemi“, Hospodářské noviny (HN.cz), 15. únor 2019, <https://domaci.hn.cz/c7-66477660-pi409-650e11328b39901>.

⁹⁸ Ilya Yablokov, Fortress Russia: conspiracy theories in post-Soviet Russia (Cambridge, UK ; Medford, MA: Polity, 2018).

(příjmy z jejich exportu představuje dlouhodobě kolem 20 procent HDP a téměř polovinu příjmů státního rozpočtu).

S nástupem Vladimira Putina k moci totiž začalo být Rusko mnohem proaktivnější v ovlivňování svého mezinárodního obrazu. Toto úsilí výrazně posílilo po pro-západních „barevných revolucích“ v postsovětském prostoru, masivních protestech ruské (především liberální) veřejnosti mezi lety 2011 a 2013 proti omezování občanských práv a podezření ze zmanipulování voleb při opětovném zvolení Vladimira Putina prezidentem. Ruský establišment v té době zaznamenal významnou ztrátu ideologické podpory pro svoje mocenské zájmy, a to jak v okolních státech, tak mezi vlastní populací.⁹⁹ Konspirační teorie jsou tak využívány především jako mocenská politická technologie v domácím i zahraničním politickém boji.¹⁰⁰ Slouží k udržování podpory pro vládnoucí elity, vysvětlení problémů ruské společnosti i k diskreditaci politických oponentů.

Potřebu aktivní tvorby obrazu Ruska v zahraničí zmiňoval Vladimir Putin nedlouho poté, co se ujal prezidentského mandátu. Postupně vznikla řada organizací – od think-tanků po mediální projekty¹⁰¹ –, které tvoří rozsáhlou síť ovlivňující veřejnost v souladu s ruskými zájmy.¹⁰² V roce 2005 byla za účelem ovlivňování informačního provozu ve prospěch Ruska založena televize Russia Today (později RT). RT je primárně zaměřená na zahraniční publikum a buduje si značku tím, že informuje o tématech, o nichž západní média „nemohou“ mluvit. Součástí toho ovšem je i systematické šíření vyfabulovaných konspiračních teorií.¹⁰³ Poce 2010 ruská aktivita v mezinárodním informačním prostoru dále stoupala a otisky se začaly objevovat i v ČR. Prakticky všechny mediální a politické subjekty, které dlouhodobě podporují pozice Ruska, přitom nějakým způsobem popírají závažnost klimatické změny.

Rusko je sice na exportu fosilních paliv ekonomicky závislé,¹⁰⁴ zároveň ho ale používá jako geopolitický nástroj na udržování mezinárodního vlivu. Přitom dodnes nemá žádný kredibilní plán na dekarbonizaci ekonomiky, jeho závislost na fosilních palivech se naopak v čase významně zvýšila a přechod světa na nízkouhlíkovou energetiku chápe jako bezprostřední ohrožení.¹⁰⁵ Katastrofický úpadek Ruska v průběhu 90. let, spojený s nízkou cenou fosilních paliv na světových trzích, je stále v živé paměti. Z hlediska fosilních infrastruktur je přitom dekarbonizace do roku 2050, ke které se zavázala EU a celá řada zemí, velmi blízko.¹⁰⁶

Zároveň část ruské veřejnosti i odborníků byla také poměrně dlouho přesvědčena, že zrovna Rusko bude z oteplování, narozdíl od ostatních, spíše profitovat (snížením potřeby vytápění, prodloužením vegetační sezóny, otevřením

⁹⁹ Tynkkynen a Tynkkynen, „Climate Denial Revisited“.

¹⁰⁰ Ilya Yablokov, „Conspiracy Theories as a Russian Public Diplomacy Tool: The Case of Russia Today (RT)“, *Politics* 35, č. 3–4 (listopad 2015): 301–15, <https://doi.org/10.1111/1467-9256.12097>.

¹⁰¹ Dmitry Efremenko, Anastasia Ponamareva, a Yury Nikulichev, „Russia's Semi-Soft Power“, *World Affairs: The Journal of International Issues* 25, č. 1 (2021): 100–121.

¹⁰² Marlene Laruelle a Kevin Limonier, „Beyond “Hybrid Warfare”: A Digital Exploration of Russia's Entrepreneurs of Influence“, *Post-Soviet Affairs* 37, č. 4 (4. červenec 2021): 318–35, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2021.1936409>.

¹⁰³ Yablokov, „Conspiracy Theories as a Russian Public Diplomacy Tool“; Ilya Yablokov a Precious N. Chatterje-Doody, *Russia Today and Conspiracy Theories: People, Power and Politics on RT, Conspiracy Theories* (London: Routledge, 2022).

¹⁰⁴ Sergei Ermolaev, „The Formation and Evolution of the Soviet Union's Oil and Gas Dependence“, Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2017/03/29/formation-and-evolution-of-soviet-union-s-oil-and-gas-dependence-pub-68443>.

¹⁰⁵ Jils van den Beukel a Lucia van Geuns, „Russia's Unsustainable Business Model: Going All In on Oil and Gas“, The Hague Centre for Strategic Studies, 2021, <https://hcss.nl/report/russias-unsustainable-business-model/>.

¹⁰⁶ Rosemary Griffin, „30 Years on: How the Collapse of the Soviet Union Transformed Russia into a Global Oil and Gas Powerhouse“, S&P Global, 25. srpen 2021, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/blogs/oil/o82521-russia-oil-gas-infrastructure-30-years>.

arktické námořní cesty). Ačkoliv novější výzkum odhaluje i významná rizika klimatické změny pro Rusko, historicky je zde i v odborných kruzích vnímání urgencye řešení klimatické změny spíše nízké.¹⁰⁷ Souhra těchto vlivů vyústila ve skutečnost, že popírání závažnosti klimatické změny má v Rusku dlouhodobě silné zázemí.¹⁰⁸

V českém prostředí je nástup popularity nepodložených konspiračních teorií spojený se vstupem Michala Voráčka (mediální podnikatel blízký Miloši Zemanovi) do Parlamentních listů. Po něm se Parlamentní listy změnilo do podoby skandalizujícího média s minimálními náklady na redakci. V rámci své transformace začal také na svém webu poskytovat hosting většině nejvýznamnějších konspiračních projektů (Protiproud, Freeglobe, Eurabia), často s antisemitskou tematikou. Někteří autoři spojení s těmito weby (Adam B. Bartoš, Ladislav Zemánek nebo Vladimír Stwora) byli pravomocně odsouzeni za antisemitskou propagandu či popírání holocaustu. Na všech těchto webech je vidět jak zřetelný otisk ruské propagandy, tak i značný průnik se subjekty na krajní pravici, kterou Rusko dlouhodobě podporuje napříč Evropou s cílem posílení vnitřních štěpných linií.¹⁰⁹ Krajní pravice si téma popírání závažnosti klimatické změny v poslední dekádě přisvojila, zvláště v kontextu posilující popularity konspiračních teorií.

I zde hraje roli Václav Klaus a jeho okolí – blízký spolupracovník Petr Hájek v Parlamentních listech začínal se svým konspiračním projektem Protiproud a Institut Václava Klause je zase Parlamentními listy neobvykle často zmiňován.¹¹⁰ V tomto ohledu stojí za zmínku i to, že expanze do Ruska vynesla Klausova mecenáše Petra Kellnera do pozice světové byznysové elity a že Václav Klaus podobně jako jeho nástupce Miloš Zeman navštěvoval Rhodské fórum, organizované ruským oligarchou Vladimírem Jakuninem.¹¹¹ Ten je blízkým spolupracovníkem Vladimíra Putina, bývalým agentem KGB a vedoucím Katedry státní politiky na Fakultě politologie Lomonosovovy Moskevské státní univerzity. Rhodské fórum přitom zřejmě slouží k ovlivňování vybraných postav světové politiky a byznysu ve prospěch Ruska.¹¹² Klaus se také stal členem dozorčí rady Jakuninova think-tanku „Dialog civilizací“¹¹³ a ruský překlad jeho knihy „Modrá, nikoliv zelená planeta“ platil ruský fosilní gigant Lukoil.¹¹⁴

¹⁰⁷ Spencer R. Weart, „Interview of Mikhail Budyko by Spencer Weart“, American Institute of Physics, 9. leden 2015, <https://www.aip.org/history-programs/niels-bohr-library/oral-histories/31675>; Katja Doose, „A Global Problem in a Divided World: Climate Change Research during the Late Cold War, 1972–1991“, *Cold War History* 21, č. 4 (2. říjen 2021): 469–89, <https://doi.org/10.1080/14682745.2021.1885377>; Katja Doose, „Modelling the Future: Climate Change Research in Russia during the Late Cold War and beyond, 1970s–2000“, *Climatic Change* 171, č. 1–2 (březen 2022): 6, <https://doi.org/10.1007/s10584-022-03315-0>.

¹⁰⁸ Teresa Ashe a Marianna Poberezhskaya, „Russian Climate Scepticism: An Understudied Case“, *Climatic Change* 172, č. 3–4 (červen 2022): 41, <https://doi.org/10.1007/s10584-022-03390-3>.

¹⁰⁹ Beatrix Futák-Campbell, „Political Synergy: How the European Far-Right and Russia Have Joined Forces Against Brussels“, *Atlantisch Perspectief* 44, č. 1 (2020): 30–35.

¹¹⁰ Jiří Liebreich, „Institut Václava Klause těží z podpory PPF a Parlamentních listů“, *E15*, 5. červen 2023, <https://www.e15.cz/domaci/institut-vaclava-klause-ziskal-vice-daru-tezi-z-podpory-ppf-a-zajmu-parlamentnich-listu-1399230>.

¹¹¹ „Yakunin Vladimír Ivanovich“, Faculty of Political Science. Lomonosov Moscow State University, <https://polit.msu.ru/teachers/yakunin/>.

¹¹² Laruelle a Limonier, „Beyond “Hybrid Warfare”“.

¹¹³ „Princess Gloria von Thurn Und Taxis Joins DOC Research Institute Board“, *Business Insider*, 2017, <https://markets.businessinsider.com/news/stocks/princess-gloria-von-thurn-und-taxis-joins-doc-research-institute-board-1002131141>.

¹¹⁴ „Překlad Klausovy kontroverzní knihy zaplatil ruský ropný koncern“, *iDNES.cz*, 19. srpen 2008, https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/preklad-klausovy-kontroverzni-knihy-zaplatil-rusky-ropny-koncern.A080819_111325_domaci_ipl.

Klaus, a především jeho spolupracovníci stáli u uvádění konspiračních teorií, které jsou typické spíše pro krajní pravici, do českého prostředí.¹¹⁵ Na hraně krajní pravice se ostatně dlouhodobě pohybuje celá řada jeho spolupracovníků. Například jeho bývalý tiskový mluvčí a spolupracovník Petr Hájek se postupně stal výraznou postavou konspirační scény spolupracující s antisemity¹¹⁶ a podporující antisemitské politické subjekty a následně také aktérem ruské propagandy. Hájek přitom již označil za marxistické projekty, jako je evoluční teorie,¹¹⁷ lékařský výzkum dokazující škodlivost kouření¹¹⁸ nebo vakcinaci a na svém serveru Protiproud pravidelně brojí proti údajnému satanistickému spiknutí globálních elit, jehož součástí má být i klamání ohledně klimatické změny. Hájkovy mediální projekty měly sice široký dosah, ale také jsou dlouhodobě prodělečné¹¹⁹ – a zřejmě financované Ruskem.¹²⁰

V České republice přitom dezinformační prostředí proruských serverů zahrnuje desítky mediálních projektů a souhrnně zasahuje několik milionů lidí, čímž může směle konkurovat největším mainstreamovým zpravodajským serverům.¹²¹

Závěr

Informační prostor kolem tématu klimatické změny je dnes velmi konfliktním terénem, kde se obtížně rozlišuje mezi legitimními tvrzeními a zmanipulovanými či podvrženými zdroji. Velmi aktivní jsou v utváření informačního prostoru zájmové skupiny, které se snaží brzdit klimatické politiky. Setrvalým terčem diskreditujících praktik a informačních operací těchto skupin je přitom veřejná důvěra v klimatickou vědu, její představitele a představitelky i vědecké instituce. Tato situace vede k řadě negativních důsledků, jako je snižování schopnosti získávat o klimatu pravdivé informace, polarizace veřejnosti, vytváření vyfabulovaných konspiračních teorií a kulturních konfliktů, oslabování komunikace vědecké obce s veřejností či nedostatek spolehlivých informací.

Tato situace vytváří pro tvůrce a tvůrkyně politik, odborníky a odbornice, ale i úředníky a úřednice nepřehledný prostor, kde je obtížné orientovat se v tom, co jsou relevantní odborné podklady a co ne. Výsledkem je potom to, že veřejnost nedokáže rozlišit mezi autentickou polemikou ve vědecké literatuře a vykonstruovanými či zástupnými argumenty, zčásti proto, že k rozpoznání tohoto rozdílu je třeba mít v tématu expertizu. Ze strany veřejných institucí přitom dostatečně nefunguje reakce, která by množstvím zavádějících informací konfrontovala.

Nepřehlednost klimatické debaty potom vede k neschopnosti opírat se o relevantní a podložené zdroje, což znemožňuje dlouhodobé plánování a správné

¹¹⁵ Štěpánka Saadouni, „Václav Klaus: Dělat kolem globálního oteplení hysterii je výhodný byznys“, Deník.cz, 9. listopad 2017, <https://www.denik.cz/regiony/vaclav-klaus-je-dulezite-mit-perspektivu-v-prostoru-a-case-20171109.html>.

¹¹⁶ „Bartoše a Zemánka odsoudil soud za antisemitské výroky u hrobu Anežky Hružové | Domov“, Lidovky.cz, 16. březen 2016, https://www.lidovky.cz/domov/bartose-a-zemanka-odsoudil-soud-za-antisemitske-vyroky-u-hrobu-anezky-hruzove.A160316_165056_ln_domov_ELE.

¹¹⁷ Petr Hájek, „Opíčí proces naruby a po našem | Domov“, Lidovky.cz, 23. květen 2009, https://www.lidovky.cz/domov/opici-proces-naruby-a-po-nasem.A090523_000101_ln_noviny_sko.

¹¹⁸ Petr Hájek, „Boj proti kouření je boj proti svobodě“, iDNES.cz, 12. únor 2007, https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/boj-proti-koureni-je-boj-proti-svobode.A070212_110926_nazory_rez.

¹¹⁹ Lukáš Valášek a Adéla Jelínková, „Hájek měl v účetnictví „chaos a bordel“. Dotovala ho firma s vazbami na putinovce“, Seznam Zprávy, 9. květen 2023, <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-exmluvci-klause-siril-propagandu-za-penize-firmy-napojene-na-ruskou-banku-230329>.

¹²⁰ Lukáš Valášek a Adéla Jelínková, „Klausův exmluvčí šířil dezinformace na dluh. Investovala mladá Běloruska“, Aktuálně.cz, 5. květen 2022, <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/klausuv-exmluvci-sireni-dezinformaci/r-5fbdadoeca2311ecabo10cc47ab5f122/>.

¹²¹ Urban, „Dezinformacím se v Česku daří. Proruské internetové zpravodajství ovládá pár hráčů, dohromady se vyrovnají největším serverům v zemi“.

strategické rozhodování. Výsledkem jsou neefektivní politiky, trpící ekonomika, nesprávně využití zdroje, ale také ohrožená politicko-ekonomická stabilita. Ve střednědobém horizontu je ohrožena také národní bezpečnost.

Klimatická debata je zahlcena celou řadou subjektů, které mají silné zájmy na jejím zneprůhlednění. V současnosti proti fosilnímu průmyslu a jeho podílu na dezinformování o klimatu probíhá již množství soudních sporů po celém světě.¹²² Bohužel, jak ukazují zkušenosti s dezinformačními praktikami tabákového průmyslu, než se podaří najít přesvědčivé množství důkazů, může to trvat i desítky let.

Přitom množství fosilních paliv, které si můžeme ještě dovolit vypustit, abychom se nedostali do stavu nebezpečné klimatické destabilizace, klesá – a v podstatě bude vyčerpáno v řádu jednotek let.¹²³ To svět dostává do stavu, v němž buď bude nucen hledat stále nákladnější a extrémnější řešení ke snížení emisí, nebo bude muset akceptovat stále nebezpečnější a nákladnější svět klimatické destabilizace.

V tomto ohledu je obzvláště skličující vědomí toho, že koncem 80. let, kdy začala klimatická vyjednávání, bylo času na řešení relativně dostatek. Ten byl bohužel promrhán. A organizované kampaně popírající klimatickou vědu na tom mají lví podíl.

¹²² „Global Trends in Climate Change Litigation: 2023 Snapshot”, Grantham Research Institute on climate change and the environment, 2023, <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/publication/global-trends-in-climate-change-litigation-2023-snapshot/>.

¹²³ Piers Forster et al., „Guest post: What the tiny remaining 1.5C carbon budget means for climate policy”, Carbon Brief, 11. listopad 2022, <https://www.carbonbrief.org/guest-post-what-the-tiny-remaining-1-5c-carbon-budget-means-for-climate-policy/>.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Vojtěch Pecka

Vojtěch Pecka je analytikem Klimatýmu AMO, který se věnuje sociologii popírání změn klimatu. Vystudoval magisterský obor teoretická sociologie na Fakultě sociálních věd Karlovy univerzity v Praze. V minulosti také působil jako publicista, který psal popularizační testy o problematice klimatických změn a popírání změn klimatu pro server A2larm. V současnosti připravuje k publikaci knihu o klima-popíračském hnutí. Mimo to se také zaměřuje na animaci a prezentaci dat a je občasným editorem a kurátorem.

vojtech.pecka@amo.cz

Peer-review: Vendula Kazlauskas